

Ünssüz bolmañ!

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Ünssüz bolmañ! ÜNSSÜZ BOLMAÑ!

Aýasofýa meselesi näme üçin soňky günleriň baş temasyна öwrüldi?

Sorag häzirlikçe şu duran ýerinde dursun, jogabyna soňrak dolanyp geleris...

Arhitektura taryhymyzy “Fossati doganlar” bolmazdan göz öňüne getirmek mümkün däl.

Gaspare Fossati (1809-1883) bilen Žuzeppe Fossati (1822-1891) şweýsariýaly doganlar.

Gaspare Fossati 1833-nji Russiýa gitdi, üç ýıldan soň Peterburgda köşk arkitektory adyna eýe boldy.

Rus patyşasy Gaspare Fossatini Stambuldaky rus ilçihanasyň ýerine uly we haýbatly bina gurmaklygy tabşyryp, Stambula ýollady. Gaspare ýanyна çagyran Žuzeppe Fossati bilen bile 1838-nji ýlda ilçihana binasynyň gurluşygyna başlady. Binanyň dabaraly açylyşy 1845-nji ýlda bolup geçdi.

Ilçihananyň gurluşygy dowam edip durka, 1847-nji ýlda Sultan Abdylmejit Fossati doganlary köşge çagyrdы we olary Aýsofýanyň restawrasiýa işlerini ynandy...

Şol döwür... Kawalaly Mämmet Aly paşa topalaňynda Osmanly döwletine ýardam eden Russiýa bilen gatnaşyklarymyz Balkan ýurtlary sebäpli juda ýaramazlaşypdy.

Diplomatik gatnaşyklary göwnejajý ýoredýändigi bilen tanalan Abdylmejit Russiýanyň ilçihanasyny guran Fossato doganlara Aýasofýanyň restawrasiýasyny “yumşama syýasaty” sebäpli

tabşyrypdy. Aýasofýa Russiýanyň prawoslawlary üçin mukaddes saýylýan ýerdi.

Bu taryhy maglumaty-da bir gapdala goýalyň, häzir muňa-da dolanyp geleris...

Düýn «Hürriyet» gazetiniň baş sahypasynda şeýle makala çykdy: “Baş ýepiskop hetdini aşdy!”

Afinanyň baş ýepiskopy Yeronimus Aýasofýanyň metjide öwrülme talabyna: “Bu bir oýun. Türkiýäniň muňa het edip bilmejegine ynanýaryn” diýipdi.

Sözler degnaňa degijidi.

Ýazgymyň üstüne goşjaklarym entek gutaranok:

■ ABŞ NIREDEN PEÝDA BOLDY?

Iýun aýynda yzly-yzyna täsin çykyşlar boldy.

Biri Prezidentiň kömekçisi Fuat Oktaýa degişli...

Ýene biri Daşary işler ministri Mewlüt Çawuşogluna.

Olar şeýle diýdi:

“ – Türkiýe we ABŞ – Liwiýa meselesinde bilelikde hereket etmegi meýilleşdirýär. Ýoldaş Trampam muny oñaýlady we biziň derejämizde, ýagny Daşary işler, Goranmak ministrleriniň derejesinde, howpsuzlyk gulluklarynyň derejesinde bilelikde iş alyp barmak barada görkezme aldyk. Häzir tehniki işgärlerimiz gepleşikleri alyp barýar. Bärde bilelikde hereket etmegimiz sebitiň asudalygy we Liwiýanyň gelejegi üçinem möhümdir...”

Çykyşlary diňlänimde şeýle diýdim: “Liwiýa meselesini Russiýa bilen gepleşik geçirip çözüp durkalar, şü ikiarada ABŞ bilen näme üçin bilelikde hereket edip başladykka?”

Siriýada bolşy ýaly Liwiýada-da Russiýa bilen hyzmatdaşlyk edemzokmydyk?

CIA-nyň ýarak iti Haftere garşıy Liwiýada urşamzokmydyk?

Şu ýylyň başynda Moskwada parahatçylygy üpjün etmek boýunça gepleşiklere başlananmydyk?

Russiýanyň Hafteli meseläni harby ýol arkaly çözüp bilmejegini we başlanan parahatçylyk gepleşiklerini böwtländigini eşitmänmidik?

Şindi birdenkä ABŞ nirden peýda boldy?

Şeýle-de, Goranmak ministri Hulusi Akar bilen rus kärdeşi Sergey Şoygunyň arasynda Liwiýa boýunça ýakyndan hyzmatdaşlyk

etmek gepleşikleri dowam edip ýörkä, ministr Akaryň ele geçirilen rus markaly hüjüm ediji wertolýotyň öñünde BBC-ä interwu bermesine nähili düşünmeli?

Gürrünsiz, Türkiye Liwiýa babatda köpugurly daşary syýasat ýöredip biler, ýöremelidirem.

Meniň ünsümi çeken zat – Russiýa bilen aramyza çöp atmak üçin kimdir birileriniň düwmä basyp-basmandygy... Munuň bilen baglaşyklylykda FETÖ eli bilen düşürlen rus uçaryny-da ýatlatmak isleýärin... Ortada ýeterlik esasly sebäpler ýokka, bugünkü gün birdenkä Aýasofýa çekişmesi hut şu sebäpli merkezimize oklandymka?

Hawa, maksat Russiýa bilen gatnaşyklarymyzy gaýtadan bozmakmy? Kim ol “barmak?”

Galyberse-de, Russiýanyň Prawoslaw buthanasynyň Ukraina meßelesi sebäpli bize “sary kart” görkezendine we ABŞ-nyň gysajynda hasaplanýan grek baş ýepiskoplarynyň degnaña degiji çykyşlaryna hut şu nukdaýnazardan baha bermeli dälmi?

Türkiyäni Russiýa garşı kimler gylawlandyrýarka?

■ **FETİHIŇ SIMWOLY**

Hemiše diýen ýaly gazediň meň paýyma berýän burçunda «(wakalary) okap bilme (analizleme, seljerme) ýumagynyň ujuny» görkezýarin:

Deňeşdirmeli taryh!

Aýasofýanyň 1935-nji ýylda muzeýe öwrülme karary barada çekişmä girjek bolsaňyz, onda hökman şol ýyllaryň Türkiyésiniň Günbatar we SSSR bilen syýasy gatnaşyklaryny doly bilmek gerek.

Biz Türkiye respublikasyny 1923-nji ýylda gurduk. Emma, Günbatoryň gözü bize şonda-da Osmanly hökmünde garaýardы we olar üçin baş maksadtmyz gaýtadan Osmanly imperiýasyny gurmakdy! Olar bize özlerine abanan howp hökmünde garamaklaryny bes edenokdylar...

Buthanany metjide ýa-da metjidi buthana öwürmek fetih syýasatynyň simwolydyr.

Biz şol döwür Rumyniýa, Gresiýa, Ýugoslawiýa bilen Balkan

ylalaşygyny baglaşdyk. SSSR bilen diňe dostluk däl, ikitaraplaýyn söwda hyzmatdaşlygyny etmek baradaky ylalaşygyda baglaşypdyk.

Ynha... Şol wagtdan başlap, fetih meýlimiziň ýokdugyny ýer yüzüne görkezmek üçin Aýasofýany muzeýe öwrüpdik. (Özem hut şü psihologik propoganda arkaly Hataýy çäklerimize goşduk.)

Häzir... Liwiýa meselesinde iň dogry syýasat ýöredip durkak, fetihçi görünmek üçin Aýasofýany metjide öwürjek bolýarysmyka? Heý, bular ýalam bir daşary syýasat ýöredilermi?

Özem... Russiýany garşymza dikjek bu howply syýasatyň Türkiýä berjek ýeke peýdasyny görkezip biljek barmy?

Ýatladýaryn:

Russiýa bilen bozulan gatnaşyklary düzeltmek islän Soltan Abdylmejit özünü birdenkä iňlisler-fransuzlar bilen bile Russiýa garşy turzulan Krym urşunyň ortasyndan tapdy oturyberdi!

Ünssüz bolmaweriň!..

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 08.07.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Publisistika